

Budai Főár

A B. Zs. H. Budai Körzetének Havi Lapja * 2022-2023. December-Január * 5782. Kiszlév-Tévé * XXXV. évfolyam 9. szám

Hanuka

Dr. Verő Tamás:

Hanuka

1. oldal

Imaidők

2. oldal

Jahrzeitek

3. oldal

Kovács Gábor:

**Repülőszerencsétlenség Irkutschkban
Felhívás ajánlattételre**

4. oldal

Bagdán Zsuzsanna:

Budapest legismertebb jósnője...

5-6. oldal

Adamik Zsolt:

A holland falu...

6-7. oldal

Sámuel Péter:

Stephen Hero...

7-9. oldal

Szarka Szilvia:

A zsidó lány és a ferences rendi...

9-10. oldal

Steinberg Mónika:

A fiatalság visszahozatala...

10. oldal

Szalai Anna:

Netanja - mozaikok a magyar városról

11-12. oldal

Fanny Zippora Mendelssohn

13. oldal

Dés László és Závada Pál...

13-14. oldal

A Mieve Klub programajánlója

15. oldal

A Mieve Klub decemberi-

januári programja

16. oldal

Megnyugvás, felavatás. *Hanuka* az újjászentelés ünnepe, mely nekünk is sok csodát mutatott, pozitív mintát adott. A kisebbség harca a sokasággal szemben, az egy napra elegendő kóser olaj, mely tudott nyolc napig égni. Harc és kitartás. Ezek sohasem kerülnek a történelem szemétdombjára, a feledés homályába. Mert most is kisebbségben élünk, vallási kisebbségben, közösségi kisebbségben, irányzati és szellemiségi kisebbségben. Néha a szereteteink, a családunk közegében is egyedül maradunk, véleményünket nem fogadják el.

Az ünnep megmutatja számunkra, hogy fontosak a szavaink, érdemes az elgondolásunk mellett kitartani. Ha sikerrel járunk el, akkor ez a nagyobb közösségben is működni fog. A zsidóság mögött és mellett megmaradni fontos, még akkor is, ha néha azt érezzük, hogy ez hasztalan, és semmi jelét nem látjuk annak, hogy sikerre tudjuk vinni a kitűzött célt. Bátorságunkat, merészségünket összeszedve, összekapaszkodva, a zsidóságunkban kell meglegelni! Ennek sikerre megnyugvást hoz számunkra. Megnyugvást hozott a hellenistákkal való küzdelem végeztével, a sikeresség, a fizikai győzelem. Micsoda örömet jelentett a lázadónak a reménytelennek tűnő harcból a fényes győzelem! Azok, akik hittek az asszimilációban, akik hittek a beolvadás szüksé-

gességében a fennmaradáshoz, csak ideiglenesen lettek megnyugvásra.

Utána jött kiszlév 25., a csodák napja, a felavatás, ahol a szenteléshez szükséges olaj - az örökké égő lámpásba - bár csak egy napra volt elegendő, mégis nyolc napig tudott lobogni! Micsoda öröm és boldogság!

Nekünk is sokszor nehéz napjaink vannak, bajok és bánatok érnek. Hosszabb, rövidebb időszakok „sújtanak” bennünket, és akkor ott vannak azok a különleges eseményekre emlékeztető napok, amelyek ezeket felváltják, lecserélik a sötét és vészterhes időszakokat. Amikor ezekre gondolunk, a jóra, a szépre, a csodálatos dolgokra, akkor szívünkben, lelkünkben a megnyugvás kerekedik felül, és felavatjuk magunkat. Felavatjuk, felkészítjük önmagunkat a következő nehéz időszakra. De tudjuk, hogy a rossz időszakokat újra és újra felváltja a kiszlév 25., a megnyugvás, az ünnep, a szép emlékek feltöltése, és ebből kell minél többet és többször erőt merítenünk.

Csodák vannak, az ünnep tényként hozza eléink, és a családunkban, a közösségünkben, a zsidóságunkban is ott vannak a napok, a csodák, és ezek feltöltenek bennünket hittel és reménnyel! *Hanuka szame-ah!*

*Dr. Verő Tamás
főrabbi*

☆ Imaidők ☆

2022-2023. év decemberi-januári imarendje

5783. Kiszlév-Tévét-Svát

December	01. 07.02	csütörtök	Sahrit - Reggeli ima	Kiszlév	07.
	02. 18.00	péntek	Kabalat sabat, szombat fogadása, kiddus (gyertyagyújtás: 15.36)		08.
	03. 10.00	szombat	Ünnepi ima - VÁJÉCÉ (Hávdálál: 16.45)		09.
	05. 07.02	hétfő	Sahrit - Reggeli ima		11.
	08. 07.02	csütörtök	Sahrit - Reggeli ima		14.
	09. 18.00	péntek	Kabalat sabat, szombat fogadása, kiddus (gyertyagyújtás: 15.35)		15.
	10. 10.00	szombat	Ünnepi ima - VÁJISLÁH (Hávdálál: 16.45)		16.
	12. 07.02	hétfő	Sahrit - Reggeli ima		18.
	15. 07.02	csütörtök	Sahrit - Reggeli ima		21.
	16. 18.00	péntek	Kabalat sabat, szombat fogadása, kiddus (gyertyagyújtás: 15.35)		22.
	17. 10.00	szombat	Ünnepi ima - VÁJÉSEV (Hávdálál: 16.46)		23.
	18.	vasárnap	Erev Hanuka - 1 plusz 1 gyertya		24.
	19. 07.02	hétfő	Sahrit - Reggeli ima		25.
	19.	hétfő	Hanuka első napja - 2 plusz 1 gyertya		25.
	20.	kedd	Hanuka második napja - 3 plusz 1 gyertya		26.
	21.	szerda	Hanuka harmadik napja - 4 plusz 1 gyertya		27.
	22. 07.02	csütörtök	Sahrit - Reggeli ima		28.
	22.	csütörtök	Hanuka negyedik napja - 5 plusz 1 gyertya		28.
	23.	péntek	Hanuka ötödik napja - 6 plusz 1 gyertya		29.
	23. 18.00	péntek	Kabalat sabat, szombat fogadása, kiddus (gyertyagyújtás: 15.38)		29.
	24. 10.00	szombat	Ünnepi ima - MIKÉC (Hávdálál: 16.49)		30.
	24.	szombat	Hanuka hatodik napja - 7 plusz 1 gyertya		30.
	25.	vasárnap	Hanuka hetedik napja - 8 plusz 1 gyertya	Tévét	01.
	26. 07.02	hétfő	Sahrit - Reggeli ima		02.
	26.	hétfő	Hanuka nyolcadik - utolsó napja		02.
	29. 07.02	csütörtök	Sahrit - Reggeli ima		05.
	30. 18.00	péntek	Kabalat sabat - szombat fogadása, kiddus (gyertyagyújtás: 15.43)		06.
	31. 10.00	szombat	Ünnepi ima - VÁJIGÁS (Hávdálál: 17.10)		07.
Január	02. 07.02	hétfő	Sahrit - Reggeli ima		09.
	03.	kedd	Tévét 10. (böjt: 05.46-16.41)		10.
	05. 07.02	csütörtök	Sahrit - Reggeli ima		12.
	06. 18.00	péntek	Kabalat sabat, szombat fogadása, kiddus (gyertyagyújtás: 17.50)		13.
	07. 10.00	szombat	Ünnepi ima - VÁJHI (Hávdálál: 17.01)		14.
	09. 07.02	hétfő	Sahrit - Reggeli ima		16.
	12. 07.02	csütörtök	Sahrit - Reggeli ima		19.
	13. 18.00	péntek	Kabalat sabat, szombat fogadása, kiddus gyertyagyújtás: 15.59)		20.
	14. 10.00	szombat	Ünnepi ima - SMOT (Hávdálál: 17.09)		21.
	16. 07.02	hétfő	Sahrit - Reggeli ima		23.
	19. 07.02	csütörtök	Sahrit - Reggeli ima		26.
	20. 18.00	péntek	Kabalat sabat, szombat fogadása, kiddus (gyertyagyújtás: 16.08)		27.
	21. 10.00	szombat	Ünnepi ima - VÁJÉRÁ (Hávdálál: 17.18)		28.
	23. 07.02	hétfő	Sahrit - Reggeli ima	Svát	01.
	26. 07.02	csütörtök	Sahrit - Reggeli ima		04.
	27. 18.00	péntek	Kabalat sabat, szombat fogadása, kiddus (gyertyagyújtás: 16.19)		05.
	28. 10.00	szombat	Ünnepi ima - BO (Hávdálál: 17.27)		06.
	30. 07.02	hétfő	Sahrit - Reggeli ima		08.
Február	02. 07.02	csütörtök	Sahrit - Reggeli ima		11.
	03. 18.00	péntek	Kabalat sabat, szombat fogadása, kiddus (gyertyagyújtás: 16.30)		12.
	04. 10.00	szombat	Ünnepi ima - BESÁLÁH (Hávdálál: 17.37)		13.

Jahrzeitok

A Jahrzeit-Táblán szereplő elhunytak nevei az 5783. év Kiszlév-Tévét (december-január) havában

Beck József	Január 23.	Kovács István	December 09.
Beck Józsefné	Január 19.	Königh Jenőné	Január 15.
Berner Mikós	Január 18.	Krausz Adolfné	December 25.
Blau Béla	Január 23.	Löffler Róbert	Január 03.
Czeizler Dezső	Január 04.	Lukács László	December 19.
Darvas Zoltánné (Háje bas Majse)	December 30.	Lux Magda	Január 21.
Dr. Bach Iván	December 26.	Maier László	December 08.
Dr. Garai Lászlóné	Január 19.	Maier Lászlóné	Január 03.
Dr. Hüvös Endre	December 31.	Medgyesi Ivánné	Január 25.
Dr. Singer Ödön	Január 09.	Medgyesi Pál	Január 10.
Dr. Tordai Sándor	Január 09.	Molnár Györgyné	Január 25.
Dr. Tordai Sándorné	Január 01.	Rejtő Jenő	Január 18.
Einhorn Imre	December 14.	Robicsek György	Január 21.
Faludi Andor	Január 31.	Robicsek Jenőné	December 30.
Friedmann József	December 16.	Sebők Antalné	December 17.
Galambos Miklósné	Január 01.	Sternfeld Oszkár	Január 01.
Geisler Sándor	Január 22.	Susanna Weltner	Január 26.
Grósz Sándor	Január 18.	Székely Andor	December 19.
Halász Miklósné	Január 02.	Váradi Ilona	Január 26.
Halmos József	Január 04.	Váradi József	December 19.
Halmos Józsefné	December 17.	Vedres Tamás	December 14.
Hofmann Gyula	Január 30.	Weisz Arnoldné	Január 08.
Horváth Lajosné	Január 29.	Zsoldos Imréné	Január 24.
Imre Miklós	Január 19.		

**Boldog Hanukát kíván
a Budai Sófár szerkesztősége!**

Repülőszerencsétlenség Irkutszkban

1971 nyarán egy kiállítás megnyitására *Budapestről Pekingbe* utaztam. A Moszkva-Peking útvonalon heti egy közvetlen járat volt, amelyen az *Aeroflot TU-104 A* típusú gépe repült. Az út omszki és irkutszki leszállással kb. 11 órát tartott. Az Aeroflot a hosszútávú repülésekre alkalmas *IL-62* gépet a *SU 571* számú pekingi járaton nem üzemeltette, mert hasonló típussal a kínai *CAAC* akkor még nem rendelkezett. A 70 férőhelyes gép félig volt tele, mert a feszültséggel terhelt szovjet-kínai viszony miatt, főleg üzletemberek, diplomaták és más hivatalos személyek utaztak Pekingbe. Több albán útítársunk volt, akik tapasztalatcserére a „testvéri” *Kínai Népköztársaságba* tartottak.

Gépünk június 25-én a hajnali órákban szállt le *Irkutszkban*, ahol a fedélzeti ellátás kiegészítéséül reggelit is felszolgáltak az utasoknak. A határőrök Moszkva után ismét ellenőrizték útleveleinket és kiléptettek a *Szovjetunóból*. Az utasforgalmi épület kicsi volt és a teraszról jól lehetett látni a repülőgépek mozgását. A repülőtér elsősorban belföldi forgalmat bonyolított és csak Pekinggel, *Phenjjannel* és *Ulan Batorral* volt

menetrendszerinti nemzetközi összeköttetése.

Indulásunkra várva a teraszon álltam, amikor észrevettem, hogy egy repülőgép a leszállópálya felé közeledik. Úgy láttam, hogy az egyik futóműve nem nyílt ki. Néhány pillanat múlva a gép földet ért, felborult és lángra lobbant. Mindez tölem néhány száz méterre történt. A mentők azonnal megindultak a gép felé. A repülőteret a légiforgalom elől lezárták és a Pekingbe tartó utasokkal már senki sem törődött. Az esti órákban egy közeli kis szállodába vittek minket, ahol az éjszakát többágyas szobákban töltöttük. Másnap reggel visszatértünk a reptérre, de nyilvánvalóvá vált, hogy a pekingi járat egyhamar nem indul el. A személyzet hallgatott a balesetről és a roncokat gyorsan eltávolították. Idegesített minket, hogy semmiféle kommunikációs lehetőségünk sem volt, amivel legalább a családukkal kapcsolatba tudtunk volna lépni. A bizonytalan helyzetben a váróterem padlózatára ültünk, ahol beszélgetéssel és énekléssel töltöttük el az időt.

Egy oroszul jól tudó útítársunk ötletére néhányan kísértünk repülőtérrel és egy

taxival a *Bajkál*-tóhoz vitettük magunkat, ahol másfél órát csónakázással töltöttünk. Másnap megpróbáltuk ezt „hivatalosan” ismét megcsinálni, de az idegenforgalmi monopolszervezet, az *Intourist* helyi képviselője elzárkózott a kérésünkötől. Az „esemény” miatt közel hatvan órát időztünk Irkutszkban.

A szerencsétlenül járt, *TU 104/B* típusú, *CCCR 42405* regisztrációs számú repülőgépet 1958-ban gyártották és a baleset napján *Omszk-Irkutszk-Vlagyivosztk* között, a *SU 1912* járaton repült. A tragédiának 29 túlélője és 97 halottja volt.

A baleset okáról később azt olvastam: „A megközelítésnél a gép éles süllyedés mellett, a normál megközelítési sebességnél 20 mph-val alacsonyabb sebességgel repült. Enyhén balra tartott, amikor a kifutópálya előtt 500 lábnyira keményen földet ért. A bal szárny leszakadása miatt a gép balra gurult és kigyulladt.”

Én ezt másképpen láttam!

Kovács Gábor

(A cikk az *Airliner World* angol folyóirat 2002. novemberi számában megjelent írás magyar nyelvű változata.)

Felhívás ajánlattételre az Ember Mária Díj 2023. évi adományozásához

A *Raoul Wallenberg Egyesület* elnöksége 2016-ban megalapította az *Ember Mária Díjat*, adózva az író emlékének.

Ember Mária (Abádszalók, 1931. április 19. - Budapest, 2001. december 30.) magyar író, újságíró, műkritikus, műfordító, történész. Az író a holokausztról szóló „Hajtúkanyar” című könyvének belső oldalára saját kézzel írt: „Ennek a könyvnek a tárgya nem, a zsidó sors. Amit ez a könyv elbeszél, az a magyar történelem.”

A díjat 2017-ben megosztva *Simonyi Andrea* és *Bánki Miklós* civil aktivistáknak, továbbá *Csillag Ádám* operatőrnek. 2018-ban *Randolph L. Braham* történész professzornak, és *Hardy Titusz* bencés atyának, 2019-ben *L. Ritók Nóra*, az *Igazgyöngy Alapítvány* vezetőjének és *Gergely Anna* muzeológusnak. 2020. évre *Kriza Borbála* szociológusnak és *Závada Pál* írónak. 2021. évre *Benedek István Gábor* írónak és *Sebő Gábornak*, a *Szabadságszínpad* moz-

galom szervezőjének, 2022. évre *Gombóc Eszter* főiskolai tanár, kutatónak, és *Böröcz László*, a *2B Galéria* vezetőjének adhattuk át.

Azokat a személyeket kívánjuk a díjjal elismerni, akik: munkásságukkal kiemelkedő módon bemutatták a zsidó és nem zsidó magyar emberek együttélésének történetét, illetve a magyarországi kisebbségek sorsát, vagy a „Vézkorszak” tragikus eseményeit, előzményeit és következményeit a magyar történelem és kultúra részeként dolgozták fel, valamint, akik kiemelten hozzájárultak a rasszizmus elleni küzdelemhez és az emberi jogok érvényesüléséhez.

A díjat, az elbírálás előkészítésére alakult bizottság előterjesztésére, az egyesület elnöksége ítéli oda. A bizottság tagjai: *Beer Miklós*, *Kardos Tamásné*, *Rónai Tamás*, *Sebes József*, *Szilágyi Ákos*, *Vajda Júlia*.

A díjra érdemes személyek jelölésére javaslatot, (ajánlást) magánszemélyek, szervezetek és testületek is tehetnek. A javaslatot az *embermariadij@gmail.com* e-

mail címre írásban kell benyújtani, vagy postai úton az egyesület 1363 Budapest, Pf. 39. postafiók címére elküldeni. **A beküldési határidő: 2023. február 15.**

A javaslatot akkor tekintjük érvényesnek, ha az az alábbi együttes feltételeknek megfelel: határidőben beérkezik, tartalmazza az ajánlott személy életútjának és a díjra jogosító tevékenységének leírását, és az ajánló, valamint a díjra javasolt személy elérhetőségét is.

Az elbírálást követően minden ajánlásra írásban válaszolunk. A díjban részesülőket levélben értesítjük, a díjazottak nevét és tevékenységét a sajtóban és az interneten is nyilvánosságra hozzuk. **A díj átadására előre láthatóan 2023. április 19-én**, az író születésnapján, ünnepélyes keretek között kerül sor. A díjazottak részére egyedi, művész által alkotott plakettet és oklevelet adunk át. A díjjal kapcsolatos további információval a bizottság titkára, *Kardos Tamásné* szolgál, aki a +36 30 9647391 telefonszámon érhető el, vagy az *embermariadij@gmail.com* címen.

Budapest legismertebb jósnője, aki cukrászdákban rendelt

Silbiger Boriska története

A kétezres évek elején egy kulturális intézmény igazgatója így felelt egy neves rádiós újságíró kérdésére: „Ebben az ügyben csak Silbiger Boriska tud önnek eligazítást adni.” „Rendben, fel fogom keresni a hölgyet” - nyugtázta a riporter, akit aztán hónapokon át ugrattak emiatt a kollégái. Silbiger Boriska ugyanis nem akármilyen szakember volt. A harmincas évekből Budapest leghíresebb jósnőjének története követhető.

„Budapest, nov. 19. A jazzhegedűs mint epilepsziás vonaglik. A parketten a pesti művészvilág ismert tagjai charlestonba ojtják forró vágyukat és az elegáns körüli cukrászda életét megirigyelhetné bármelyik párisi kollégája. Az egyik páholyban egymás mellett a legérdekesebb társaság szorong. Ott ül Titkos Ilona, Gaál Franci, gróf C-y, a legősből családjával büszkélkedő magyar főúr, Forró Pál, Színi Gyula, Tyonauer István írók, Baja Benedek festőművész, táncosnők, fiatal emberek... A páholy közepén fiatal, éjszemű lány ül. Szemében elmúlt századok fojtott tüze és eljövendő esztendőik titkolt remegései ölelkeznek. Ez a fiatal leány: Silbiger Bora, ma a legérdekesebb magyar nő, akinek híre még Amerikát is bejárta” - írta a Pécsi Napló 1927. november 20-i tudósítása.

Szertefoszlott álmok

Az említett éjszemű lány, Silbiger Boriska 1894-ben született Miskolcon. Édesapja jómódú posztókereskedő volt, és édesanyja is vállalkozócsaládból származott. Ifjúkoráról keveset tudni - annyi bizonyos, hogy a Budapesten cseperedő leányka labilis lelkialkat volt, megjárta a pozsonyi ideg-szanatóriumot is. A Magyar Zsidó Múzeum és Levéltárban őrzött - meglehetősen hiányos - hagyatékában nem találni a tanulmányaira vonatkozó iratokat, de az első róla szóló újságcikkek „ifjú medikaként” hívatkoznak rá. Valószínűsíthető, hogy orvosi tanulmányokat is folytatott, azonban családja nem tudta tovább finanszírozni az iskoláit, miután a családfő tönkrement, és önkéntesével vetett véget életének. Ha nem történik meg ez a tragédia, talán egy világhírű ideggyógyásszal vagy pszichiáterrel lenne gazdagabb a híres magyarok arcképcsarnoka - így azonban a 20. század legismertebb és legelismertebb jósnője vált a fiatal lány-

ból.

Viharos, bizonytalan időkben különösen éheznek az emberek az útmutatást. Minél abszurdabbak a történetek, annál inkább hajlamosak furcsa, kétes helyeken keresni a megoldást. A húszas-harmincas évek Magyarországán is jósek, jóvendőmondók, okkultisták hada dolgozott.

Silbiger Boriska az ő koronázatlan királynőjük volt, aki lenyűgöző kreativitással és gátlástalansággal építette ki és tartotta fenn ügyfélkörét, illetve szabadult ki újra meg újra az ellene család és okkultizmus vádjával gyakran indított perekből.

A Magyar Hírlap 1930. június 12-i száma például az alábbi párbeszédre számol be, amely közte és az ügyész között zajlott, a jelenlévők feltehetőleg nem kis mulatságára: „Kisasszony, menjen szépen férjhez, és neveljen gyerekeket. Nagyon szép mama lesz magából.” „Nagyon szívesen, csak tessék férjhez adni!” Valójában persze sosem kívánta a neki szánt, konvencionális életet, és roppant ügyesen építette fel a saját mítoszát, napirendjét, kliensbázisát.

Nem jóslás, hanem karakterelemzés

Silbiger Boriska minden egyes felelőségre vonáskor tagadta, hogy pénzért jóslott volna. Saját bevallása szerint ő csak grafológiai szempontú karakterelemzéseket végzett, és közben - erősen intuitív alkat lévén - néha megsejdtett valamit a múltból vagy a jövőből. Azt nem tette hozzá, hogy ebben a megsejtésben a különleges érzékenységen és a páratlanul logikus gondolkodásán túl sokat segítettek neki titkárai és titkárnői, akik kihallgatták az audienciára várakozók történeteit, illetve kiváló sajtómegjelenéseket biztosítottak neki. Gyakran hívta fel magára a figyelmet: 1927 áprilisában például egy fogfájós éjszakája torkollott botrányba, amikor a gyógyszerterábia i-gyekezve két részeg, monoklis úriember ugrott fel a konflisára, ami ellen ő zokogva, kiabálva tiltakozott. A ricsajra három kávéházból futottak ki az emberek a Teréz körútra, akik két biciklis rendőrrel együtt üldözőbe vették az időközben kerekét oldott támadókat, és utánuk eredt a kocsis is - a hangosan jajveszékkelő Boriskával együtt. A kis közjáték majdnem lincselésbe fulladt, de, ahogy a sértett később nyilatkozta, „az izgalmak hatására ki is állt a fogából a fájás”.

A titokzatos jósnőnek voltak furcsa hóbortjai. Közismerten rettegett a technikai vívmányoktól, például az autóktól, ezért kizárólag konflissal volt hajlandó közlekedni - persze ebből is rendre botrány kerekedett, mert időről időre nézeteltérése támadt a kocsissal a viteldíjról és annak kifizetéséről. Mindennek ellenére jól informált volt az autókkel kapcsolatban is: 1936-ban például az *Autó Motor* újságnak adott interjút az autóipar és versenysport jövőjéről.

„A pesti próféta alvilág”

Elsődleges vadászterülete az előkelő körök mellett a színházi világ volt, ahol sikereket, bukásokat, románcokat jóslott a hozzá fordulóknak.

Egyik méltatója, Fedor Ágnes írta róla, hogy a színpad és az öltöző közötti világhoz tartozott, számos titkot tudott, amelyeket hűségesen meg is őrzött. Kiemelkedően jó memóriája révén elképesztően sok ember életére látott rá - saját bevallása szerint közel százezer ember sorsát ismerte és követte nyomon húszezer kliense kapcsán. Eleinte a Lipótváros egyik körüli találkahelyén, a Szalay cukrászdában fogadta a hozzá érkezőket, akik szerelmi kérdéseiket tárták fel előtte, aztán - hogy a hatóságok előtti lebu-kást elkerülje - változtatott helyszínekre szervezte szigorúan ellenőrzött, éjjeli szé-ánszait. Voltak bizonyos elvei. Többször előfordult, hogy a megcsalt feleség és a szerető is hozzá fordult tanácsért, ő - szigorú házasságpárti lévén - rettentő dörgedel-mekkel tudta illetni a betolakodót.

1939 áprilisában a rendőrség nagyszabású akciót indított „a pesti próféta alvilág” ellen. Lekapcsolták az Izabella téri jósnőt, valamint Haar Pált, a „röntgenszemű embert” és az óbudai fehér asszonyként elhí-resült jósnőt is, de a legnagyobb fogás Silbiger Boriska volt, aki ellen végül közveszélyes munkakerülés miatt indult közigaz-gatási eljárás. Elfogásának hírére sokan hagytak fel illegális tevékenységükkel.

Életeket mentett tanácsaival

Ahogy közeledett a második világhábo-rú és vele a zsidókat fenyegető végveszély, sok energiát fordított arra, hogy klienseit mihamarabb menekülésre bírja. Sokan köszönhették neki az életüket. Nem tudni, hogy ő maga hol vészelte át a vészorszakot. Sejtethető, hogy befolyásos támogatói

biztosítottak neki menedéket, de az is lehet, hogy sikerült kivándorolnia *Amerikába* - *Török Sophie* naplója ezt adja meg magyarázatként. Persze úgy is történhetett, ahogyan azt Fedor Ágnes *Karola és kora* című regénye meséli, amelyben a Silbiger Boriskáról mintázott főhőst egy gyilkosságért ártatlanul elítélt, szegény kegytárgy-árus nő menti meg, átadva neki arra az időre a „hivatalát”.

Annyi tudható, hogy a házat, ahol lakott, 1944. június 2-án bombatalálat érte, így sokan halottnak hitték és híresztelték, azonban 1946-ban már biztosan Budapesten volt: visszakapta a *Szociális Testvérek Társaságánál* őrzött nyakláncát, és csipős stílusban zavarta el a nála alkalmatlankodó újságírókat, kijelentve, hogy mostantól Istennek szenteli az életét. Akár így is történhetett volna, és sokan el is hitték volna, hiszen a továbbiakban inkább visszafogott, csendes életet élt, de a tanácsra vágyó kliensei így is rendre megtalálták. *Szűts Miklós* festőművész 2020-ban megjelent életrajzi kötetében arról számol be, hogy Boriska az ötvenes évek első felében a családjuk albérlője volt. A későbbi sorsáról keveset tudunk - annyi azért kiderül a hozzáférhető hagyatékából, hogy az ötvenes-hatvanas években külföldi tőzsdézésből realizált bevételt és tartotta fenn magát, illetve a megbízható klienseinek továbbra is adott befektetési és életvezetési tanácsokat.

A reményt adó jósnő emlékezete

Halálával kapcsolatban is többféle dolgot mesélnek. Egyesek szerint hetvenhat é-

ves korában, 1970 tavaszán hunyt el a *MA-ZSIHISZ Szeretetkórházában*, megbomlott elmével. Más azonban úgy emlékszik, hogy a *Szent István* parkban sétáltatta riasztó külsejű, fekete kuvaszt, aki még akkor is hűségesen őrizte a sokak által ismert, mégis mélységesen magányos aszszony holttestét, amikor az iránta aggódók rátörték a lakása ajtaját. Április 2-án temették az *Új Köztemetőben*. Fedor Ágnes 1972-ben adta közre a már említett *Karola és kora* című regényt, amely kaleidoszkópszerűen mutatja be a harmincas-negyvenes évek cseppet sem kiegyensúlyozott társadalmát. A kötetet a televízió is bemutatta: a *Nyitott könyv* sorozat egyik adásában *Béres Ilona* alakította Karolát, azaz Silbiger Boriskát. Alakja legutóbb 2019-ben, *Deák Kristóf* *A foglyok* című filmjében tűnt fel.

Kincset érő emlékkönyvek

A hagyaték feldolgozásakor *Scheiber Sándor* publikálta az *ÉS-ben* a jósnő egyik vendégkönyvének legizgalmasabb bejegyzéseit, közöttük *József Attila* sorait, vagy *Várnai Zseni* versét. József Attila ezt jegyezte be az emlékkönyvbe 1930. január 17-én, hajnali háromnegyed hatkor: „*Olyanokat mondott, hogy tetszik, tehát hiszek benne és így megcsinálom!*” *Landesmann György* is foglalkozott a kötetek elemzésével: az *Új Tükör* 1982. augusztus 15-i számában közreadta a legnevezetesebb bejegyzéseket, közöttük *Ignotus Pál*, *József Attila*, *Karinthy Frigyes*, *Kelen Hugó*, *Marczali Henrik*, *Mezey Mária*, *Rátkai Márton*, *Salamon Béla*, *Szinetár Ernő*,

Színi Gyula, *Váradi Aranka*, *Várnai Zseni*, *Vázsonyi János* és *Vidor Ferike* sorait.

Mindvégig „orvos” is maradt

A legnagyobb kihívás Silbiger Boriskával kapcsolatban az, hogy az élettörténetében lévő hézagok túl sokféleképpen tölthetők ki. Beszélhetünk róla mint pszichoparafenoménról, aki több alkalommal is nyomra vezette a rendőroket gyilkossági ügyekben, illetve 1935 elején „megjósolta” a még abban az évben kitört olasz-abesszin háborút. Láthatjuk őt úgy is, mint megszállott grafológust, a betűk szerelmesét, aki szentül hitte, hogy bizonyos monogramok meghatározzák az életünket, és aki ezen a téren kora ismert és elismert szakembere volt.

1929-ben például az első női igazságügyi írásszakértőként vett részt egy büntetőügyben - de nem bújta ki a bőréből: megjósolta a vádlottnak, hogy fel fogják menteni.

Mindezek mellett zseniális szélhámós is volt, aki bátran és gátlástalanul hagyta figyelmen kívül a vonatkozó törvényi előírásokat és mindazt, amit a társadalom elvárt volna tőle. Végül soron pedig még jósnőként is orvos maradt, aki tudta: gyógyít azzal, ha meghallgatja a hozzá érkezőket. Silbiger Boriska az emberi lélek és a kor-szellem nagy és megszólítható ismerője volt abban a korban, amikor sokan éheztek a meghallgatásra, a reményre. Kár, hogy nekünk csak a mesék (de szép mesék) maradtak belőle.

Bagdán Zsuzsanna

(Forrás: kepmas.hu)

A holland falu, ahol mindenki Világ Igaza lett

Nem vacakoltak - mentették, akit menteni kellett. Nem is volt más választásuk.

Nieuwlande település (településké) *Hollandia* északkeleti részén terül (terület) el, *Drenthe* tartományban. Közigazgatásilag *Hoogeveen* községhez tartozik, lakossága kb. 1300 fő. Ha a *Google Mapsen* rátekintünk, szántóföldek vigyorognak ránk, virágzik a nagyfalusi idill, de a kíváncsibb a faluságon majdhogynem túlmutatómód (a *Johannes Poststraat* elején) egy *Piri-Piri* csirkeélettermet is találhatnak például. *Hollandus* egyszerűség, csend és nyugalom, az erre érzékenyebbeket még a képernyőn keresztül is könnyekre fakaszthatja a frissen nyírt fű illata. Nincs tehát itt semmi különösebb látnivaló, s a műholdi optikán keresztül valóban csupáncsak térkép e táj. *Nieuwlande* azonban sokkal több, mint néhány meglepően rendezett utca és tér összessége.

Például a II. világháború idején a helyi lelkész fia a föld alá rejtett 35 lekvárosüveget a területen, aminek később komoly jelentősége lesz. Ez a kisebb trüváj - jóval később, jelesül 1988. június 18-án ugyanis a jeruzsálemi *Yad Vashem* kertjében emlék-

Emlékkő Jeruzsálemben

művet állítottak a falu tiszteletére. Az ok minimum prózai, de mindenképp (kaland)regénybe (esetleg szociodráma) illő: a II.

világégés sötétebb időszakában, 1942 és 1943 között ugyanis (a történelemben nagyjából példátlan módon) *Nieuwlande* teljes lakossága láthatóan megegyezett abban, hogy a holokauszt úgy hülyeség, ahogyan van, de ha már így alakult (mert mások így alakították), lesznek inkább emberek, és jussz sem hagyják, hogy az amúgy jó szomszédként működő zsidó honfitársaikat marhavagonokba tömve ragadják el tőlük a biztos halálba. Még egyszer: minden egyes falusi mentette, akit menteni kellett. Nem volt kivétel.

Mert *Hollandiában* sem volt életbiztosítás zsidónak lenni a német megszállás alatt. A 2000-es évek elején kezdték el a történészek „a vész közepette is bátor és ellenálló *Hollandia*” képét némileg árnyalni: *Ad van Liempt Fejpenz* című könyvében ír például a vezető, *Wim Henneicke* után *Henneicke-osztagnak* becézett zsidóvadász

hollandusokról, akik a legújabb adatok szerint több mint 9000 embert adtak el jó áron (az „értékesített” zsidók élete árán) a németeknek, arról nem is szólva, hogy az ország északkeleti részén fekvő westerborki menekülttábor mennyire gond és zökkenő nélkül alakult át 1942 után majdhogynem egyik pillanatról a másikra tranzittáborrá, ahonnan zsidó (és cigány és homoszexuális és politikailag nem idomuló holland... a sor folytatható) embereket szállítottak át mindenféle koncentrációs táborokba meghalni. 1942 júliusa és 1944 szeptembere között 103 járat hagyta el *Westerborkot*, pontosan 97 776 deportálttal. Ez járatonként 950 lelket jelent. Kicsit-nagyot.

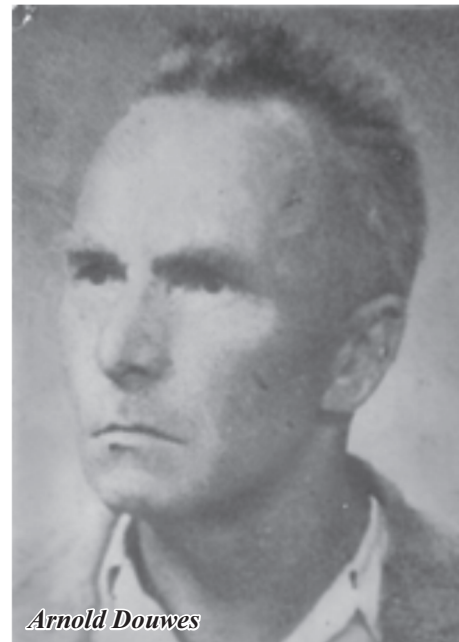
A háború soha nem fekete-fehér. A háború rohadt dolog, és a háború után tükörbe nézni talán még rohadtabb. Nyilván szinte lehetetlen egy háborúban furvást helyesen dönteni, a saját életet, esetenként a család életét mások élete mögé helyezni el. A lényeg itt talán ott van, hogy ha adódik a lehetőség. Épp ezért fontos, hogy miképp cselekszik az, aki cselekedni kénytelen, esetleg a cselekvésre lehetőséget kap. A

szintén *Németország* által legyőzött és felügyelt dánok például az undorral teli tükörbe nézést spórolták meg maguknak akkor, amikor az emberségből nemzeti ügyet faragva egy rövidke hét alatt az ország zsidóságának 99 százalékát csempészték át *Gilleleje* kikötőjéből *Svédországba*, 1943 szeptemberében. És Nieuwlande falu lakosai is inkább döntöttek a nehezebb megoldás mellett - feldobni valakit a származása miatt elképesztően könnyű dolog lett volna ahhoz képest, hogy az alig néhány (de legalább meglepően rendezett) utca és tér összességében komplett családokat rejtettek el a gyilkosok elől.

Az ötlet a maga egyszerűségében volt nagyszerű. És hogy honnan van az emberi tökéletlenséget tökéletesen számításba vevő tervről nagyjából tiszta képünk? Onnan, hogy *Arnold Douwes*, a helybéli lelkész fia *Johannes Post* kertész (valamint kalandor és ellenálló) segítségével végrehajtott akcióját dokumentálta is: majd, hogy a papíroknak nyoma ne vesszen, 35 kisebb-nagyobb üvegben elásta azokat a falu mellett. A befőttnék álcázott visszaemlékezésekből aztán könyv lett (*The Secret Diary of Arnold Douwes*, szerkesztette *Bob Moore* és *Johannes Houwink ten Cate*), melyből pontosan kiderül, hogy lehetett hőssé az egész falu: úgy, hogy Douwes és Post az összes helybélit rávette arra, hogy elbújtsa legalább egy zsidót, de inkább egész családokat, ha elbír épp egy nagyobbacska rejtékhelyet a háztartás. És hogy miért fontos hangsúlyozni azt, hogy „mindenkit rávettek”? Mert így mindenki védve volt min-

denkitől, azaz a falu akkori 117 lakója közül senki nem dobhatta fel a másikat a folyton szaglászó németeknél - hiszen akkor bukott volna ő maga is.

Douwes érdekes módon nem elsősorban az emberiségre apellált tehát - hanem

arra, hogy még a rosszabb szomszédnak is megadatik a lehetőség, hogy valami jót tegyen. Az akció sikerrel zárult: a falu akkori 117 lakója a háború után közösen kapta meg a *Világ Igaza* kitüntetését.

Nieuwlande azóta újra csendes. De hát mit fecsejjen, aki csodát látott.

Adamik Zsolt

(Forrás: viszont.hu)

Stephen Hero, avagy egy nagy prózai életmű előzménye modernitásunk tükrében

Az idei *Könyvhétén*, amely, mint tudjuk elsősorban a kortárs és azon belül is az első kötetes szerzők seregszemléje, érthető módon háttérbe szorult, hogy megjelent *James Joyce Stephen Hero* című, 1904 és 1906 között írt, posztumusz kiadott regénytörödéke, az egyébként is vérszegényre sikeredett *Ulysses*-centenárium jegyében. E rövid könyvismertetés célja: felhívni a figyelmet, hogy a magyar fordításirodalom egy érdekes és fölöttébb jól hasznosítható művel gyarapodott. Egyúttal rámutatni kíván arra a paradoxonra, hogy - szemben a magyar-honi képzőművészeti és zenei modernitással -, az európai irodalmi modernitás legjelentősebb prózai alkotása, Joyce Ulys-

sese miért is nem nyert, nyerhetett a mai napig sem rangját megillető megértést és befogadást *Magyarországon*.

A művészi modernitás helyzete egészen sajátosan alakult Magyarországon a XX. század első felében; ugyanis a képzőművészet legújabb törekvéseinek művelése és befogadása messze megelőzte mind az irodalmi, mind a zenei újító mozgalmakét.

A rendszerváltást követően, újonnan felfedezett alkotókkal kiegészülve, az izmusok festészete nemcsak teljes polgárjogot nyert, de tulajdonképpen „legázolta”, finomabban szólva erősen háttérbe szorította a magyar művészettörténet addigi ér-

tékrendjét, például a *Római iskolát*, a *Gre-sham-kört* és ha kisebb mértékben is (*Ziffer Sándor* és *Nagy Oszkár* kivételével) még a nagybányaiakat is. *Mattis Teutsch János*, *Tihanyi Lajos*, *Scheiber Hugó*, *Kádár Béla*, *Schönberger Armand*, illetve *Ámos Imre* és *Vajda Lajos* mellé olyan nevek és életművek zárkóztak fel, mint a fiatalon, az első világháborúban elesett, ma már a magyar *Vadak* közé sorolandó *Erős Andor*; a két világháború közötti időszakból pedig a hazai *art deco* jellegzetes képviselői, *Rauscher György* és *Szücsy Lili* (hogy a hölgyekről se feledkezzünk meg), a magyar expresszionizmus jelese, *Schadl János*, vagy a két-három különböző izmus sze-

rencsés szintézisét létrehozó kárpátaljai Erdélyi Béla.

A „klasszikus” zenei modernizmust nálunk még mindig egyedül Bartók képviseli, de egy igazi zenebarát bizony tudja, hogy XX. századunk egyik legnagyobb magyarjának életműve sokkal inkább elviselt szélesebb közönségünk körében, mintsem szeretett, és hogy például Arnold Schönberg nagy művei a mai napig nem részei sem koncertéletünknek, sem zenei tudatunknak.

Irodalmi modernitás és értetlenség

A magyar irodalmi modernitás annyiban mindenképp hasonlít a zeneihez, hogy egyetlen igazi zászlóshajója van: Kassák költészete. Szentkuthy Miklós inkább elkönyvelődött, mint kiteljesedett tehetsége, kétségtelen újító szándéka ellenére is legfeljebb szellemi impulzusokat adhatott, de irodalmi alapművet nem. Sajnos, a magyar prózatörténet nem dicsekedhet olyan méltán nevezetes expresszionista művel mint Leonyid Andrejev *Vörös kacaj* című alkotása, vagy mint a románul író román-zsidó, Max Blecher *Történetek a közvetlen irrealitásban* című, kifinomult szürrealizmusban fogant, immár nemzetközi figyelmet is keltett kisregénye, mely mű minden olvasni szeretőnek csak ajánlható.

Erdélyi Béla: Erdőben

Mindez valószínűleg annak is a következménye, hogy az úgynevezett esszéíró nemzedék legjobbjai, mint Szerb Antal, Halász Gábor vagy a II. világháborút túlélő Cs. Szabó László kiváló irodalomértésük, íráskészségük és nyelvtudásuk ellenére is hadilábon álltak az irodalmi modernitással, ami legegyszerűbben az Ulyssessel kapcsolatos, sajnálatos és máig ható értetlenségükben érhető tetten. De más jelentős, a hagyományos elbeszélői formát akár tar-

talmi, akár formai szempontból megújító szerzőket és alkotásokat is sikerült ignorálniuk, így Rilke *Maltéját*, Kafka regényeit, Hermann Broch trilógiáját, *Az alvajárókat*, vagy a francia egzisztencializmus főművét, *Az undort* Sartre-tól.

Szűcs Lili: A sárga villamos

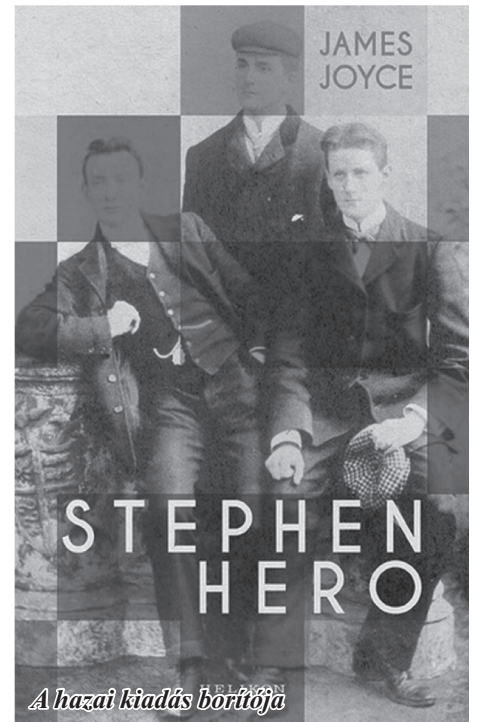
Ékes példája a hazai zsákutcás irodalomfelfogásnak a realizmusban látványosan megrekedt, a képviselési és így teóriakényszerben szenvedő, Joyce-nál csupán három évvel fiatalabb Lukács György esete is, akinek Ulysses-olvasatából csak tetszetős fogalmazású közhelyekre és típushibákra futotta.

Angolos irodalomtörténészeink későbbi generációinak tagjai közül a legidősebb, Lutter Tibor 1935-ben Joyce egész addigi munkásságáról önálló kis áttekintő füzetet jelentetett meg, sok találó részletmegfigyeléssel, de talán túlságosan is nagy anyagismeretet görgetve, ám a nagy mű egészét-lényegét szem elől tévesztve, végkicsengésében pedig, igencsak bizonytalan értékítéssel James Joyce-ot az újabb angol irodalom nagy kérdőjelenek tartva (ahogy ezt értekezésének címébe is emelte). Ebben természetesen nem tesz említést a Stephen Heróról, mivel az csak Joyce halála után három évvel, 1944-ben jelent meg *Angliában*.

Feltáratlan életmű

Szobotka Tibor 1967-ben és Kéry László 1975-ben, kötetben is megjelent tanulmányaikban, a hazai retrográd hagyományoknak megfelelően szintén idegenül fogadták az Ulysses kínálta gondolati gazdagságot és irodalmi modernizmust (bár őket a Kádár-korszaki körülmények sem igazán segítették), de érdekes módon még csak említést sem tesznek a Stephen He-

róról, mint két jelentős Joyce-mű előzményéről. Ellenben Egri Péter 1969-es kötetének tanulmánya viszonylagos részletességgel foglalkozik a Stephen Heróval, de a korszak kívánta kellemetlen átpolitizáltságával, ideologikus szovjet hivatkozásaival és túlhaladott realizmus-kultuszával mintegy előre elveszi leendő olvasói kedvét ettől az akkor magyarul még nem is hozzáférhető műtől.

Ezek után igazán semmi meglepő nincs abban, hogy James Joyce életműve - lényegét tekintve - magyarul tulajdonképpen mind a mai napig feltáratlan és ennek következtében be nem fogadott.

Nemzetének írója

„A Stephen Hero [...] James Joyce egyetlen jelentős prózai műve, amely eddig nem jelent meg magyarul” - tájékoztatja a jövőendő olvasót a könyv fülszövege. E kötet kiadása tehát örömteli esemény, ha csak egy szűk körnek is, lényegében az egyetlen lelkesítő mozzanata az igencsak csökevényesre sikerült hazai Ulysses-centenáriumnak.

A Stephen Hero alighanem Joyce legönfeltáratóbb műve. Az olvasónak nem okoz gondot felismerni, hogy jelen formájában ez a mű milyen mértékben töredék, de nagy valószínűséggel mégiscsak a szerző „csonkolásának” eredményeképpen az, és erősen gyanítható, hogy egyes hiányzó részeket maga az író emelt vagy dolgozott át későbbi műveibe, a többinek pedig nyoma veszett. Ránk, olvasói utókorra mindenesetre ez a szövegegyüttes maradt, ezt kell értenünk,

értelmeznünk és elhelyezni az életműben.

Amíg az *Ifjúkori önarckép* leplezett önéletrajz, addig a Stephen Hero leplezetlenül az. Ez a tény biztosítja megkülönböztetett helyét a joyce-i életműben, és reményeink szerint az olvasóközönség szemében is. Azaz, hogy Joyce úgy írta meg az Ifjúkori önarcképet (első befejezett regényét), hogy legkorábbi műve, a Stephen Hero befejezetlenül maradt, ezzel az egyszerre művészi, emberi és erkölcsi gesztussal háttérbe szorítva egóját, alapvető hangsúlyáthelyezést hajtott végre a még csak alakuló életművében: átlépett saját árnyékán, hogy önéletrajzi íróból nemzetének írójává válhasson. És ahogy ez az Ulyssesből világosan kiderül: vált is! Ez az eredményes önmeghaladás tette lehetővé számára, hogy munkássága központi témájává a továbbiakban ne saját magát tegye, hanem hazáját: *Írországot*.

Előhang az Ulysseshez

Ez a mű egy kicsit olyan, mintha a kontinentális közönségnek íródott volna, azok számára, akiknek az író lét kínjai, ellentmondásossága és paradoxonjai nem ismertek, akiknek mindezt alaposan be kell mutatni. Ebből kifolyólag az író előadásmódja tényszerű és részletező, nem cinkosan egymásnak, az íreknek „befelé” beszélő, hanem a külvilágra kacsintó, de még így is magán

viseli egy nagy író születésének félreismertetetlen jegyeit; elemzőkészségét, filozofikus vénáját, vagy nagyszerűen megírt dialógusait.

James Joyce regénye írásának idején Dublinban

Ez a regényterjedelmű töredék sokkal nyíltabban vall Joyce tájékozódásáról, a sajtós író problémákkal való viaskodásáról, mint amilyen az ír-kelta nyelv (a *gael*), a katolicizmus és a nemzeti függetlenség eszméje, vagy az író nemzeti lét ellentmondásosságához való viszonya, mint későbbi alkotásai. Ezek aztán természetesen az Ifjúkori önarcképben és az Ulyssesben is

hangsúlyos szerepet kapnak, csak magasabb szintű, absztraháltabb és így nehezebben követhető művészi ábrázolásban.

A Stephen Hero megjelentetése tehát elősorban azoknak lehet nagy segítségére ebben az intellektuális magára hagyottságban, akik az Ulyssesst még nem olvasták...

Hős-e a főhős?

Hogy a Stephen Hero most végre magyarul is olvashatóvá vált, okvetlenül köszönnet illeti a kiadót és az alapos jegyzeteket is készítő fordítót, bár az utószó adós maradt egyrészt a szerző címadásának magyarázatával, másrészt annak a szokatlan megoldásnak az indokával, hogy a magyar fordítás miért is tartotta meg a mű eredeti angol címét, és miért nem fordította le magyarul, például így: *Stephen, a főhős*.

A Stephen Hero élvezetes olvasmány, hamisít(hat)atlan ír légkörrel és problémákkal telítve, töredékességében is megállva a saját lábán, de ennél azért sokkal lényegesebb, hogy ennek a könyvnek a megjelentetésével az út világosan kirajzolódott; aki az Ulysses mondanivalóinak legalább a leglényegesebb elemeit meg akarja érteni, ezzel a művel célszerű kezdenie Joyce munkásságának, értékrendjének és gondolkodásmódjának megismerését, folytatni az Ifjúkori önarcképpel érdemesebb, majd azután belevágni a főműbe, az Ulyssesbe.

Sámuel Péter

A zsidó lány és a ferences rendi pap-költő, akiket az egyház próbált elválasztani egymástól

Denisa Fulmeková *Konvália* című regénye 1917 *Szlovákiájában* kezdődik, ekkor született meg egy malackai zsidó vendég-lős, *Reisz Herman* és felesége, *Braun Mária* lánya, *Reisz Valéria*, Denisa Fulmeková nagymamája. Valéria 19 éves volt, amikor megismerkedett a *Malacka* városában író-olvasótalálkozót tartó közismert ferences rendi szerzetessel és pap-költővel, *Rudolf Dilonggal*.

Hirtelen fellobbanó egymás iránti érzelmeik a nyilvánosság előtt sem maradtak titokban, ezért a katolikus egyház mindent megtett, hogy a szerelmeseket távol tartsa egymástól.

Dilongot ugyan egy távolabbi városba, *Galgócra* helyezték át, de a cölibátus ellen lázadó szerzetes-költő egy irodalmi honoráriumából motorkerékpárt vett, és kedvesét rendszeresen látogatta. Irodalomról, művészetről folytattak beszélgetéseket, s Dilong támogatta a verseket író Valériát

első kötetei kiadásában is.

A 30-as évek végén járunk ekkor, egy zsidó lánynak nem ajánlatos a saját név, sőt az álnév alatti publikálás sem, ezért a *Ria Valé* álnévet választották, s a kötet borítójára Dilong és Valéria fényképéből össze-montázsolt arcképet tettek ki, azt a látszatot keltve, mintha Dilong álnéven publikált verseiről lenne szó. Az álnéven való publikálás egyébként sem állt távol a szürrealista költőtől.

A vállalkozás veszélye mindkettőjük számára nyilvánvaló volt, hiszen egy éve már a klórofasiszta szlovák állam keretei között éltek, s mindemelett Dilong a klérus tagjaként lelkes *Hlinka*- és *Tiso*-támogató volt. Annak a szintén pap Josef Tiso államelnöknek, akinél Dilong elérte, hogy Valériát és családját ne deportálják. 1942-ben megszületett közös gyermekük, *Dagmar*, a regényt író Denisa Fulmeková anyja, aki bizonyítéka annak, hogy idézem a könyv

egyik recenziójának Cs. *Liszka Györgyi*-nek a mondatát:

„A szerelem viszont nem ismer határokat, politikaiakat sem, ideológiákat sem, *Reisz Vali*, a zsidó lány a *Hlinka-gárdát* éltető költő, nem mellesleg ferences szerzetes gyermekének adott életet a holokauszt ideje alatt.”

Nem mesélem tovább a cselekményt. Az eddig elhangzottakból is érzékelhető már, hogy egy rendkívül bonyolult család-történetet kellett Denisa Fulmekóának kiraknia a publikálatlan levelezés, a családtagokkal és a korabeli szemtanúkkal folytatott interjúk, újságcikkek és egyéb irodalmi-történelmi források, valamint a családi fényképparchívum mozaikjaiból.

Ezt a nyersanyagot a szerző személyes narrációja fűzi egybe, amely nagy empátiával szeretne belelátni a szereplők lelkivilágába is:

„(...) az anyaság sok esetben kibillen-

tett, és bárhogy is igyekeztem, a kedélyállapotom ingadozott, sokszor úrrá lett rajtam a depresszió, a szorongás, a sirás. (...) Amikor a karomban tartottam a gyermekeimet, hányszor, de hányszor jutott eszembe, hogy Vali vajon hogyan volt képes megbirkózni az anyaság feladatával teljesen magára maradván? Hiszen nem csupán az anyaság tényével viaskodott, hanem magával a túléléssel, az étellel. Mi van, ha a háborúk hősei nem is a katonák, hanem az anyák?"

Rudolf Dilong és Reisz Valéria

A történet olvasható életrajzi regényként, kordokumentumként, de családi regényként is

A nagyszülők évtizedekig őrzött, megsárgult szerelmeslevelei minden unoka kíváncsiságát felébresztik. Különösen igaz ez akkor, ha az unoka történetesen egy többkötetes író, jelen esetben Denisa

Fulmeková, aki a nagyszülei tiltott szerelmének - a szlovák irodalmi körökben töredékesen ismert - történetét vetette papírra.

„Hónapok óta azon töröm a fejem, hogyan lehet ezt a történetet a lehető leghitelesebben elmesélni (az ő) (a nagymamám) prizmáján keresztül. Tudom, hogy fiatalkori titkát úgy őrizte, mint egy igazi kincsét, de talán olykor átkozta is a rá nehezedő súlya miatt. Most már tudom, hogy nem kerülhetem el a pontatlanságot, de bármennyire is félresikerülne, nem fogom magamnak felróni, mert tudom, hogy legalább megpróbáltam.”

Fulmeková elbeszélőként tematizálja személyes érintettségét nagyszülei kapcsolatában, azt is megkérdőjelezi, hogy egyáltalán elmesélhető-e egy ilyen történet egy családiról is érdekelt szerző szemszögéből. Vállalja, hogy nem mindig sikerült megértenie Rudolf Dilong döntéseinek motivációját, s helyenként beismeri elfogultságát a történetben szereplő nagymama nézőpontjával, s talán magával a szerelmi történettel szemben is, mégis képes arra, hogy lerántsa a leplet a kor és a szerelmi történet szereplőinek ambivalenciáiról. Fulmeková Konvália ezáltal nemcsak egy családtörténet rekonstrukciója, de korrajz és műltfeldolgozás is egyben, amelyre sajnos a 2000-es é-

vek Szlovákiájában is még mindig nagy szüksége van.

Denisa Fulmeková (1967) szlovák író. Mina Murray néven debütált 2001-ben egy elbeszélés-kötettel, megjelent verseskötetve

Denisa Fulmeková

is, majd Macsovszky Péterrel közösen megírták a nagy visszhangot kiváltó *Pletykaregényt*. Neve különböző nemzetközi antológiákban szerepel. Magyar nyelven eddig *A remény vonalai* és a *Mérgek* című regényei jelentek meg. Konvália című dokumentumregénye 2016-ban látott napvilágot, és a következő az évben bekerült az *Anasoft Litera*-díj döntősei közé. Magyarul 2021-ben jelent meg *Hrbáček-Noszek Magdaléna* fordításában a *Phoenix Polgári Társulásnál*.

Szarka Szilvia

BTK Irodalomtudományi Intézete

Közép- és kelet-európai osztálya

(Forrás: akibic.hu)

A fiatalság visszahozatala, avagy hogyan maradjunk mozgékonyak idős korban

Steinberg Mónika a nevem. 20 éve vagyok tagja - a családom többi tagjával együtt - a Frankel Zsinagóga közösségének. Jelenleg harmad éves hallgató vagyok az angliai Tobias School of Art and Therapy művészeti iskola Transzperszonális Művészet és Terápia mesterképzésén. Pszichológiát tanultam az egyetemen, majd művészeti terápiát Martin Kaiser művészeti terapeuta mestertől és mozgasművészetet Havasi András mestertől. Mindkét művészeti ágat 2003 óta folyamatosan tanulom és használok a kliensi munkában, valamint a saját önfejlesztési gyakorlásaimban.

Két éve merült fel bennem a gondolat, ahogy a szüleim idősebbek lettek, hogy mennyire igazságtalan, ahogy a társadalom egyedül hagyja az idősödő nemzedéket. A 60 feletti korosztály számára kevés szervezett program áll rendelkezésre, ahol hasonló korú emberekkel találkozhatnak, esetleg új dolgot tanulhatnak, tartalmasan tölthetnek el pár órát, és még az egészségükre is jó hatással van. Ebből a belső indítatásból in-

dítom el most ezt a programot.

Várom azokat a 60-80 éves hölgyeket és urakat, akik szeretnék mozgékonyak maradni és mobilitásukat megőrizni. Akiknek fontos, hogy testileg és szellemileg aktívak maradjanak, akik szeretnék hosszú ideig képesek maradni arra, hogy ellássák magukat. Akik tudják, hogy az egészségük megtartásához fontos, hogy feltöltődjenek, hogy társaságban legyenek, akik szeretnék tartalmasan eltölteni az idejüket.

A fiatalág visszahozatala program speciális légzőgyakorlatokból és festési gyakorlatokból tevődik össze. A kifejezetten időseknek kifejlesztett egyszerű, mégis speciális légzőgyakorlatok segítségével energetizáljuk és oxigénnel töltjük fel a szerveket, ami megfiatalítja azokat és elősegíti az egészségesebb működésüket. Vizes papírra, akvarel típusú festékekkel olyan képeket készítünk, amelyek támogatják a légzés nyugodtabbá és ritmikusabbá válását, segítenek, hogy rendeződjön a belső egyensúly, öröm és békesség érzése jelenjen meg. Ez-

által boldogabbnak és kiegyensúlyozottabbnak érezhetjük magunkat. A részvételhez nem szükséges festési ismeret.

Találkozó: 10 alkalommal, heti 1x, szerda délelőttönként, helyszín: Frankel Klub.

Kezds: 2023. január 18. 10:00 óra. Ár: A program az angliai Tobias School of Art and Therapy mesterfokú képzésének szakmai gyakorlataként valósul meg, így a részvétel ingyenes.

Jelentkezés:

email: bekeffy101@gmail.com

telefon: 06209445401

Amennyiben felkeltettem az érdeklődését és szeretne segíteni abban is, hogy a szakmai gyakorlatom sikeres legyen, kérem, jelentkezzen a január 18-án induló programra!

Várom szeretettel!

Üdvözlettel:
Steinberg Mónika

Netanja - mozaikok a magyar városról

Netanja - vagy magyar átiratban Nagy Tanya - még a kilencvenes években is őrzött néhány magyar vonást a város kezdeti éveiből. Az 1929-ben alapított települést narancsligetek vették körül. Izrael Állam alapítása után, az ötvenes években érkezett o-lékat a város körül létesített sátoráborokban helyezték el. Az ideiglenes szállásokról az épülő városrészekbe csoportonként költöztették be a családokat. Így alakultak ki a lakótelepek. 1956 után a városban élő magyar anyanyelvű közösséghez számos új ole csatlakozott, szakismerettel vagy felsőfokú végzettséggel érkeztek. Szaporodtak a magyarul beszélő üzlettulajdonosok, az iskolákban a tanárok, a magyar nyelvű szervezetek. Az utcákon magyarul beszéltek, a magyar anyanyelvű szülők szabre gyerekei jóval később is biztatták az üzletükbe betérő, héberül nehezen megszólaló vevőket: ha lassan beszélsz, magyarul is megértelek.

Szabó Ödön Jeshurun Eliahu

Szabó Ödön, a netanjai gimnázium történelemtanára 1945-ben alijázott. 1948 elején csatlakozott a brit mandátum megszüntetéséért küzdő *Lehi* csoporthoz, elsősorban a netanjai magyar közösségben tartott előadásokat. Öt hónapig raboskodott az akkói börtönben. *Izrael Állam* alapítása után visszatért a tanári pályára a *Csernihovszki* nevét viselő iskolában. Történelmi munkái magyarul és héberül jelentek meg, gyerek-könyveket is írt, éveken át gyűjtötte a *Grosz Eliezer* szerkesztésében megjelenő héber-magyar nagyszótár alapszókészletét. A magyarországi olék szervezete (*HOH*) netanjai csoportjának alapító tagjai közé tartozott, a magyar-zsidó imaház (*Berg-templom* vagy *Bne-Cion-templomegyesület*) rabbijaként működött, mielőtt 1953-ban *Berg József* aszódí, majd kispesti rabbi Netanjába költözött, és a közösség rabbija lett. Szabó Ödön nevelői, kulturális, közéleti munkáját a város díszpolgári címmel jutalmazta.

Grünfeld Hanna

Hanna 1948-ban a *Kneszet Izrael* hajóval alijázott, két héttel az utazás előtt volt az esküvője. Négyezren szorongtak a hajón, egy hónapig tartott az út a viharos tengeren, egyik éjjel attól tartottak, elsüllyednek a habokban. Fellélegeztek, amikor *Haifába* értek, de az angolok feltartóztatták a hajót, és *Ciprusra* vitték őket. Egy évig éltek a táborban, majd Netanjába kerültek. Egy másik fiatal párral együtt kezdtek lakást keresni. Járták a várost, beszélgettek, egy cipész,

Kohn Juda meghallotta a magyar szót, kiszaladt az üzletből, boldogan ölegette őket, bezárta az üzletét, velük tartott, a családjánál és a szomszéd házában élő anyósánál kínált nekik kiadó szobát. A két ház egy nagy udvarban épült, az udvar közepén pedig egy bádofalú kis konyhát használtak egyetlen villanykörtével és vízcsappal. Vettek egy petróleumfőzőt, két tányért és két kanalat, narancsládából készült a konyhaberendezés. A háziaktól kaptak egy kis asztalt és egy hokedlit. Hanna egy hónapig narancsligetben dolgozott, majd megemlítette a háziasszonynak, hogy varrónő, és amint lehet varrógépet szeretne venni. Havi részletre vásároltak egy lábhajtású gépet, a háziasszony pedig mindenkinek elmondta, hogy varrónő lakik náluk, egyre többen jöttek, és hozták a varrnivalót. A férfinadrágokat felbontotta, és szoknyát varrt belőlük. Vasaló, asztal is kellett volna, de nem volt. A petróleumfőzőn megmelegítette a lábost, és vizes rongyon keresztül a meleg lábossal vasalta a földre fektetett ruhát. Hat évig laktak ebben a szobában a közös konyhával. A két asszony együtt ment bevásárolni, de alig volt valami az üzletek polcain, egy csomag száraz tészta, egy kis barna kenyér, olaj, szardínia, egy tálcan néhány megfizethetetlenül drága alma. Tejet egy jemeni hozott számárháton, csengővel jelezte, amikor megérkezett, fél litert vehetett tőle mindenki. Egyszer a másnapi reggelire tartogatott tejet nem tudták meginni, mert egy egér volt benne. 1950-ben megjött Hanna anyja *Magyarországról*, attól kezdve hárman laktak a szobában. A férje akkor lakatosműhelyben dolgozott, a varroda is jól ment, a szomszéd magyar családtól is kaptak kölcsönt, befizettek egy lakásra. A világon a legboldogabb akkor volt, amikor beköltöztek: két szoba, konyha, fürdőszoba, terasz, egy kis udvar, egy kis raktár, fát is ültettek. A férje kitanulta a gyémántszakmát, ott dolgozott huszonhat évig.

Seifer Szilvia

A *Rosenbaum* (majd *Ruz'ansky*) család 1949-ben alijázott *Csehszlovákiából Olaszországon* keresztül. *Tel-Avivból* kerültek Netanjába. Akár *Csehszlovákiából*, akár *Romániából*, akár *Jugoszláviából* érkeztek az olék, a legtöbben magyarul beszéltek, és ha mások hallották őket, rögtön rávágták: igen, migen. Nem tudtak jól héberül, ezért anyanyelvek szerint alakultak ki a baráti társaságok. Mindenki ismert mindenkít, gyalog jártak, útközben találkoztak, beszélgettek az ismerősök, nyugal-

mas, nyitott világ volt. A legtöbb üzletnek magyarul beszélő tulajdonosa volt: a mézszáros, a fűszeres, a ruhaüzlet, a cukrászda, a kávéház magyar volt, és az orvosok, könyvelők, ügyvédek, tanárok is. Éltek és élveztek, ünnepeltek az életet, és nagyon összetartottak. A nők közül néhányan a férjük üzletében segédkeztek, mások nem dolgoztak. Kényelmesen éltek, egyenrangúként, nem voltak köztük nagyon gazdagok. Az ünnepeket, esti baráti összejöveteleket mindig más családnál tartották. A tengerparton minden hétfőgén zenekar játszott, táncoltak, a csárdás sosem maradt el, hétfőgeken nagyobb társaság gyűlt össze, és állandóan kártyáztak. Sportolni, kirándulni, színházba, koncertre együtt jártak. Elegánsan öltözködtek, a gyerekeknek európai nevelést adtak: hangszer-tanulás, balett (magyar anyanyelvű tanároknál), operálátogatás *Tel-Avivban*.

Ruz'ansky 1952-ben megnyitotta a város közepén a *Signal*t. Az épület melletti korlát a város minden korosztályának legkedveltebb találkozóhelye lett. Mozi- és színházjegyeket, rendezvényekre, előadásokra szóló belépőket csak nála vásárolhatta a közönség. A városban sok volt a mozi, a *Saron* moziban a színpad megfelelt színházi előadásoknak, a programok más városokból mindig eljutottak Netanjába is. Ahogy fejlődött a tengerparti város, kedvelt nyári pihenőhely lett, a helyi turizmushoz kiadó szobákat kerestek. A városnak még nem volt a tájékozódáshoz szükséges térképe. *Ruz'ansky* készítette el Netanja első térképét, a városháza tőle vásárolta meg.

Deutsch Mose Ben Meir

A *Deutsch-Rosenfeld* nyomda tulajdonosa, *Mose* feleségével, *Sarával* együtt *Debrecenből* alijázott 1950-ben. Az ortodox család az *Agudához* tartozott. A nyomdában készült *Mannheim Mór* magyar-héber zsebszótára. A hatvanas éveiben járó házaspár Netanjában telepedett le, akkor már itt élt a mauthauseni táborban felszabadult, *Ernö* nevű fiuk. *Ernö* a felszabadulás után csatlakozott egy aliját előkészítő csoporthoz, ott ismerte meg a bergenseni táborban felszabadult későbbi feleségét. Fél évig vártak a ciprusi táborban arra, hogy megérkezzenek *Erec-Izraelbe* (1947). A lányuk az atliti táborban született.

Deutsch Mosét mindenki segítőkész adakozónak ismerte. Többek között egy sokgyermekes marokkói család családtagként tekintett rá azért a szeretettelgi gondoskodásért, amivel elhalmozta őket. *Izraelben* is

folytatta a mesterségét, az *Új Kelet* című lapnak dolgozott, később könyvkötészetet nyitott, ahova Ernő fia is betársult. Mose a lakhelyén, a *Mizrahi* negyedben működő *Bet-Meir* zsinagóga alapítói közé tartozott. A negyed lakóinak nagyobb része magyar anyanyelvű volt. A Netanjában élő családhoz először Mose unokája, *Breuer Tomi* érkezett meg, az 1956-os magyarországi őszi események elől menekült Debrecenből. Anyja, *Ilona*, Mose lánya fél évvel később követte Tomit. Varrónői mesterségét egyre szaporodó megrendelői örömeire Izraelben is folytatta. Deutsch Mose másik lánya, *Anna* és férje is egy aliját előkészítő magyarországi csoportban ismerkedett meg, de többszöri próbálkozásra sem kaptak a magyar hatóságoktól távozási engedélyt. Anna csak férje halála után, lányával alijázhatott 1961-ben, a családhoz készültek, Netanjában telepedtek le.

Lőw Immánuel, Bne-Brit páholy, a magyar WIZO és a HOH

Anyanyelvek szerint alakultak a *Bne-Brit* páholysok Netanjában. Támogatták a rászorulókat, az új olékat, ruhával, pénzzel, háztartási felszereléssel, tanáccsal. A gyerekek *bar-micva* ünnepségéhez járultak hozzá. A katonáknak is juttattak adományt. A rendezvények - purimi és hanukabál - biztosították, hogy kétszer évente, *peszah* és *ros hasana* alkalmából megajándékozhatták a rászorulókat. A városban működő üzletek áruval vagy egyéb szolgáltatással járultak hozzá a jótékonykodáshoz. A magyar anyanyelvű páholyt 1955. október 16-án alapították. Az alapító tagok között találjuk *Gonda Lászlót*, *Carmilly-Weinberger Moshét*, *Szabó Ödönt*, *Berg Józsefet*. A páholy egyik célja az volt, hogy összetartsa a magyar anyanyelvű közösséget, hogy a héber mellett az anyanyelvet is ápolják. Magyar írók, költők művei kerültek a rendezvények műsorába. Évente a *Skreck Miki* tulajdonában működő *Margoa Hotelban*, ünnepélyes keretek között tartották a tisztújítást *hanuka* hetében. Ezt követte a vacsorával egybekötött bál.

A kéthetente megrendezett kultúrestekre előadókat hívtak meg, orvosok, ügyvédek, írók, rabbik, egyetemi tanárok tartottak előadást, vendégeket is fogadtak ilyenkor. Minden estnek háziasszonyt választottak, aki elkészítette és kínálta a terített asztal mellett helyet foglaló közönségnek a kávé és a süteményt. Működvelő színészek *Vidám Színpadot* szerveztek, kabaréjeleneteket adtak elő. A páholy autóbussz-kirándulásokat szervezett Izrael-szerte, *Káin Ági* vezette a csoportokat. A páholy

kezdetben saját helyiségében tartotta összejöveteleit, évtizedeken keresztül *Levkovits Joszef*töltötte be az elnöki tiszteletet.

Kezdeményezésére a HOH tel-avivi csoportjával ellátogattak a *Jad Vasemba*, a cfati *Emlékmúzeumba* pedig a *Herzl*-napi rendezvényekre. Levkovits rendszeresen írt a páholy értesítőjébe, többek között a Bne-Brit feladatáról: „*Harcolnunk kell a társadalmi igazságtalanságok ellen, de nem úgy, hogy minden elképzelést eltaszítunk magunktól, hanem a meggyőződés erejével és az általános érdekek figyelembevételével. Ehhez a harchoz a Bne-Brit szervezet kitűnő lehetőséget nyújt, éljünk ezzel a lehetőséggel, és kapcsolódjunk be a közösségi munkába.*” Levkovits humora is legendás volt, amikor megjelent a *Facebook*, rögtön megtalálta magyarosított nevét: *Pofakönyv*. Az idők során változott a helyszín és a páholy tagsága. Az utolsó magyar nyelvű izraeli páholy tagjai még mindig kéthetente találkoznak a Margoa Hotelban. A WIZO magyar nyelvű helyi szervezetét *Braun Kató* 1960 őszén kezdte szervezni.

„*Először tíz asszonyt hívtam meg magamhoz, és vázoltam előttük a magyar ajkú WIZO szervezet megalakításának szükségességét. [...] Héber nyelvtanfolyamunkon ötven asszony vesz részt, szakácstanfolyamunkon huszonnégy nő végzett, akiknek nyolcvan százaléka el is helyezték. Ezenkívül varrókurzust indítottunk, s szervezés alatt áll fodrászklubunk is. Kultúrunk keretében előadásokat tartunk, hanuka és purimi bálunk nagyszerűen sikerült. Estélyeinken a belépti díj minimális, hogy mindenki számára elérhető legyen. Az új hazatérőket szívesen fogadjuk, s mindent elkövetünk, hogy segítségükre legyünk első napjaikban.*” (*Hatikva*, 1961. június)

Kiadások, vacsorák, tombolával és programokkal összekötött bálók, előadások, bel- és külföldi kirándulások, társasutak teszik emlékeztetessé a WIZO működését. Vidám Színpadot a WIZO-hölgyek is szerveztek, *Hirschl Judit* és *Blum Ibi* máig emlegetett alakításait Netanja és más városokban működő magyar nyelvű klubok közönsége is lelkes tapssal jutalmazta. A HOH netanjai csoportjának kezdeményezője *Lőwe Lajos Eliahu*, a magyar tempom is a nevéhez fűződik.

Breuer Edith

A család 1957-ben alijázott. *Or-Akivából* került Netanjába. *Kiriat-Nordauban* kaptak lakást, a városrészt akkor olenegyed néven ismerték. A negyed a tengerparti út mentén épült, ikerbarakkok között rendezett utakkal. A két ház között a keskeny fa-

lon minden zaj áthallatszott. A közeli autóbussz-megállót naponta máshova helyezték, mindenki szeretett volna a lakhelyéhez közel leszállni a buszról. Mindennap keresni kellett, éppen hol találják a buszmegállót. Villany ugyan nem volt a homoktengerben, de a barakkokban a zuhanyzóhoz vécé is tartozott, a lakásban petróleumlámpa világított, a konyhában petróleumfőzőt használtak. A *Szochnuttól* kapták a legszükségesebb bútorokat: személyenként vaságyat szalmazsákkal, konyhaasztalt két hokedlival. De ami a legfontosabb, munkalehetőségben bízhattak, sokan beszéltek magyarul, a szomszédokkal összebarátkoztak. Ellátták egymást tanácsokkal, segítettek egymást, sok volt a magyarul beszélő utcán, üzletekben, héber nyelvtudás nélkül is remekül boldogultak.

Mindenki talált munkát, magyar anyanyelvűek üzletei sorakoztak a városban, mások vállalkozásokba kezdtek. Az egyik varrónő vagy szabó volt, a másik cipész, az autóvillamossági szakértőtől az építkezési anyagok beszerzéséig, az ékszerésztől az újságárusig, a mészárosától a divatárusig és gombkereskedőig, a fonálüzlettől a műszaki áruig, az órástól a cukrászig, a bélyegüzlettől a fotográfusig, a könyvesbolttól a kalaposig találtak magyarul beszélőt. Az üzletlajdonosok a többi városban működő magyar üzletekkel is kapcsolatot tartottak, ha szükségük volt a vevőknek tanácsra, tudták kihez küldeni őket. A nyelvvel mindenki küszködött, a gyerekek hamar váltottak héberre, de a felnőtteknek az *ulpan* akkor is nehezen ment, ha magyar anyanyelvű tanártól tanultak. Szabadidő kevés maradt, mindenki a megélhetésről gondoskodott. Zenét vagy szombat esténként a rádió magyar híreit csak néhány helyen, táskarádióból hallgatták. Újság és könyv kézzől kézre járt. Mindenki vendégeskedett mindenkinél. Egymáshoz jártak látogatóba, és vitték otthonról a hokedlit, hogy a szomszédoknál leülhessenek. Vicces volt, ahogy az ülőalkalmatossággal vonultak vendégségbe. A hatvanas évek elején az egész negyed átköltözött az akkor felépült *Ben-Cion* negyedbe. Kivétel nélkül mindenki, aki az olenegyedből indult útnak, otthonra talált Izraelben.

A cikk Braun Stefán, Breuer Tomi és Edith, Egervári Vera, Golan Mose, Grünbaum György és Ági, Grünfeld Hanna, Káin Ági, Lőb László Akiva, Skreck Miki, Seifer Szilvia, Tischler Elka *történetei alapján készült*.

Szalai Anna

(Forrás: izraelinfo.com)

Fanny Zippora Mendelssohn

Habár világhírű öccse, Felix Mendelssohn-Bartholdy árnyékában elhalványult az alakja, az 1805. november 14-én született Fanny Zippora Mendelssohn korának egyik legkülönlegesebb és legtehetségesebb muzsikusa volt. Igen híres és tehetséges család sarjaként látta meg a napvilágot Hamburgban, hiszen apai nagyapja Moses Mendelssohn, a nagy zsidó filozófus volt, anyai ágon pedig attól az Itzig családtól származott, amely számos zenésszel, köztük több zongoraművésznővel büszkélkedhetett.

Fanny Zippora Mendelssohn 1805. november 14-én született Hamburgban. Édesapja, Abraham Mendelssohn (1776-1835) a nagy zsidó filozófus, Moses Mendelssohn (1729-1786) fia volt, míg édesanyja, Lea Solomon (1777-1842) abból az Itzig családból származott, amelynek tagja volt Fanny von Arnstein zongoraművésznő, a bécsi Zenebarátok Társasága (Gesellschaft der Musikfreunde) egyik alapítója és Sara Levy, aki ugyancsak zongoristaként híressé vált.

Lea Solomonnak és Abraham Mendelssohnnek négy gyermeke született, közülük Fanny volt a legidősebb. A család Hamburgból a napóleoni háborúk miatt költözött Berlinbe, ahol Fanny végül az egész életét töltötte. Az első zongoraleckéit édesanyjától kapta, aki maga is képzett zongorista volt, sőt, nem is akárcsak tanult zenélni: attól a Johann Philipp Kirnbergertől (1721-1783), aki Johann Sebastian Bach (1685-1750) egyik tanítványa volt.

Nem véletlen, hogy Bach nagy hatást gyakorolt Fannyra, olyannyira, hogy 13 évesen képes volt kotta nélkül előadni Bach:

Wohltemperiertes Klavier című művéből 24 prelúdiumot az édesapja születésnapjára.

A két testvér, Fanny és Felix 1819-től a berlini Carl Friedrich Zeltertől (1758-1832) tanult zeneszerzést és hangszerelést. A tesvérpár első ismert közös kompozíciója két dal, amelyet édesapjuk születésnapjára zenésítettek és hangszereltek meg 1819-ben.

Fanny és Felix Mendelssohn

Apjuk, Abraham Mendelssohn olyannyira zeneszerető ember volt, hogy 1823-tól az ő ötlete nyomán jöttek létre a Berlinben, majd Európa szerte elhíressült Vasárnapi hangversenyek (Sonntagsmusiken) elnevezésű koncertek a család berlini rezidenciáján. Ezeket a rendezvényeket először az apa, majd Fanny és Felix, végül egyedül Fanny szervezte, ő állította össze a műsort, vállalta a zenészek betanítását, a kórus- és zenekarvezetést, sőt, szólistaként is játszott saját és fivére műveit.

A Vasárnapi hangversenyek egyik érdekessége az volt, hogy nemcsak az előző század klasszikusainak műveit adták elő, de játszottak kortárs zeneszerzőktől, így Ludwig van Beethoventől is. A híres berlini Mendelssohn-házban a Sonntagsmusi-

kennek köszönhetően gyakran megfordult Clara és Robert Schuman, valamint Liszt Ferenc.

Fanny 1829-ben, 24 évesen ment feleségül Wilhelm Hensel (1794-1861) festőművészhez, királyi udvari festőhöz, és az esküvőjük napjára, október 3-ra írta az „Fidur prelúdium orgonára 1829. október 3. alkalmából” című művét. Egy gyermekük született, Sebastian Ludwig Felix Hensel (1830-1898), akinek ezt a három nevet a szülők Bach és Beethoven, valamint Fanny öccse tiszteletére adták. Kisfia születését Fanny egy kantáta megírásával ünnepelte meg.

A nyilvánosság előtt (a Vasárnapi hangversenyeken kívül) Fanny Mendelssohn mindössze egyszer lépett fel szólistaként, méghozzá 1838-ban, amikor a fivére egyik zongoraversenyét adta elő.

Fanny Mendelssohn a családjukban sajnos örökletes agyvérzés következtében, mindössze 41 évesen hunyt el 1847-ben, nem sokkal szülei halála után, akik szintén agyvérzésben haltak meg. Fivérét, Felixet olyannyira lesújtotta szeretett szülei és nővére halála, hogy néhány hónappal a nővére elvesztése után ő maga is több agyi stroke-t kapott, és 38 évesen, 1847-ben meghalt.

A nevezetes család még a következő évtizedekben, sőt, a XX. századra átnyúlóan is több híres személyiséget adott a világnak. Hiszen Fanny egyetlen fia, Sebastian Ludwig Felix Hensel négy gyermeke révén Mendelssohn-leszármazott volt Cécile Hensel (1858-1928) képzőművész, Paul Hensel (1860-1930) filozófus, Kurt Hensel (1861-1941) matematikus és Lili Hensel (1864-1948) író.

Forrás: mazsihisz.hu

Dés László és Závada Pál is Budapest díszpolgára lett

Átadta Budapest díszpolgári címeit Karácsony Gergely főpolgármester a főváros napja alkalmából rendezett csütörtöki ünnepségen, ezzel egyben megkezdődött a Budapest egyesítésének 150. évfordulója alkalmából rendezett, két éven át tartó ünnepségsorozat is.

Díszpolgári címet kapott Dés László zeneszerző, előadóművész, Gyurgyák János történész, az Osiris Kiadó főszerkesztője, Hajdu László nyugalmazott XV. kerületi polgármester, volt országgyűlési képviselő,

Udvaros Dorottya Kossuth- és Jászai Mari-díjas színművész, a Halhatatlanok Társulatának örökös tagja, Ürge-Vorsatz Diana, a Magyar Köztársasági Érdemrend középkeresztjével kitüntetett fizikus, a környezeti- és környezetmérnöki tudományok doktora, valamint Závada Pál író.

A kitüntetés posztumusz díjazottja Nagy Bálint Kossuth- és Ybl Miklós-díjas építész, a Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia tagja, valamint Setét Jenő Raoul Wallenberg-díjas emberjogi aktivista, civil

jogvédő.

Karácsony Gergely a díjazottokról szólva azt mondta, ők „Budapest szebbik és jobbik arca, Budapest színe és java. Sokszíne és legjava.”

A főpolgármester beszédében kiemelte: a most 149 éves „Budapest őrzi a polgári ethosz maradvékát ebben az országban”. A polgári ethosz azt jelenti, hogy az igazságot minden körülmények között jobban szeretjük a hazugságnál, hogy a politika nem a pillanat uralása, hanem az igazság keresése.

se, és nem bűnbakokat, hanem megoldásokat keresünk - mondta.

Karácsony Gergely Závada Pállal...

Karácsony Gergely hangsúlyozta: a polgár; a polgári város nem lehet más, csak szolidáris: békeidőben is, de válságok sújtotta korban mindenképpen. Sem a polgár; sem a polgári város nem hagyhat cserben senkit, most főleg nem, mert nem fogjuk tudni máshogy átvészelni ezt a ránk váró hosszú, didergős telet, csak ha nem engedünk a szolidaritásból - mondta.

Kijelentette: ragaszkodunk ahhoz, hogy ennek a városnak a nagyszerűségét a sok-

színősége adja és ahhoz a hitünkhöz, hogy nekünk, akik hiszünk az emberségben, az emberiségben, a méltányosságban, a civil kurázsiban, a szolidaritásban, van egy jobb történetünk. És itt, Budapesten ennek a történetnek a jegyében rendezzük be az életünket.

... és Dés Lászlóval

Elmondta, jövőre Budapest 150. születésnapját ünnepeljük, és ez az évforduló nem az alapításról, hanem az egyesítésről szól, hogy „másfél évszázada lakjuk már be ezt a helyet a különbözőségeinkkel együtt”. Az elmúlt másfél évszázad tapasztalataiból

tudjuk, hogy a város akkor sikeres, ha ezek az ellentétek nem kioltják, hanem kiegészítik egymást - tette hozzá Karácsony Gergely.

Závada Pál a díjazottak nevében mondott beszédében megköszönte az őket ért megtiszteltetést, és szólt arról: temérdek dolog miatt lehetünk büszkéek budapestiként, de mégsem tehetünk úgy, mintha ez a bizonyos sokféleség korszakról korszakra valami kiegyensúlyozott harmóniában, a maga természetes sokszínűségében, feszültség nélkül tenyészett volna, békésen, egymás mellett élve.

Nem hihetjük ezt, hiszen ismerjük történelmünket. Nemhogy a nagy katalizmák idején nem így volt, ma is messze vagyunk ettől - tette hozzá. Závada Pál azt mondta, a Budapest-történet sem beszélhető el értékválasztás nélkül, ha igazi európai fővárosban akarunk élni, nem pedig ismét valami hagymázos rémálom kellős közepén.

Forrás: akibic.hu

HANUKAI GÁLAKONCERT A FRANKEL ZSINAGÓGÁBAN EURÓPA KÁNTORSZTÁRJAIVAL

SHMUEL BARZILAI
Israelitische Kultusgemeinde Wien

FEKETE LÁSZLÓ
Dohány Zsinagóga

NÓGRÁDI GERGELY
Frankel Zsinagóga

A FRANKEL ZSINAGÓGA
HANUKAI GÁLAKONCERTJÉRE
JEGYET VÁLTÓ VENDÉGEK KÖZÜL
AZ ELSŐ KILENCVEN NÉZŐNEK
INGYENES BELÉPÉSI LEHETŐSÉGET BIZTOSÍTUNK
A KONCERT ELŐTT, 17 ÓRÁTÓL, AZ EMELETI
MICVE KLUBBAN MEGRENDEZÉSRE KERÜLŐ,
ZENÉS ÜNNEPI BESZÉLGETÉSRE,
MELYNEK SORÁN A KÖZELMÚLTBAN JUBILÁLÓ
FEKETE LÁSZLÓ FŐKÁNTORT KÖSZÖNTJÜK!

BESZÉLGETŐTÁRS: DR. KIVOVICS PÉTER

A KONCERTEN ÉS A SZÜLETÉSNAPI
BESZÉLGETÉSEN ZONGORÁN KÖZREMŰKÖDIK:

NEUMARK ZOLTÁN

A KONCERTEN A
BÁLINT HÁZ KÖZÖSSÉGI KÓRUSA
IS FELLÉP,
TESZTER NELLI
VEZETÉSÉVEL

A rendezvény támogatói:

2022. december 20. kedd, 19 óra
FRANKEL ZSINAGÓGA
1023 Budapest, Frankel Leó út 49.
Belépődíj: 2000 forint
Jegyinformációk: 06 30 409 9045

Belépőjegyek
Arató Juditnál és Sárosi Évánál
válthatók a Micve Klubban,
csütörtökönként 18 és 21 óra,
valamint pénteken 17 és 18 óra
között.

A Micve Klub programajánlója

Fischer Iván

Fischer Iván (Budapest, 1951. január 20. -) Kossuth-díjas karmester, a Budapesti Fesztiválzenekar zeneigazgatója, Budapest díszpolgára, a brit Királyi Zeneakadémia tiszteletbeli tagja.

Szülei Fischer Sándor karmester és Boschán Éva énekesnő. Zongorázni, majd hegedülni, később csellót és zeneszerzést tanult Budapesten. Bécsben karmesteri diplomát szerzett, itt Hans Swarowsky tanítványa volt. 1974-ben a Premio Firenze, 1976-ban a londoni Rupert Foundation-BBC karmesterverseny győztese volt. 1975 óta koncertezik világszerte. 1976-ban a BBC szimfonikus zenekarait vezényelte. 1979-1982 között a newcastle-i Northern Sinfonia kamarazenekar zeneigazgatója volt. 1980-tól a Londoni Szimfonikus Zenekar karmestere lett.

1983-ban visszatért Magyarországra, rövidesen - Kocsis Zoltánnal karöltve - megalapította a Budapesti Fesztiválzenekart. Számos reformot vezetett be az együttes irányításában, felkészítésében. Intenzív próbaidőszak mellett elfogadhatóvá, kötelezővé tette a kamarazenélést, segítve ezáltal az együttes művészeinek fejlődését.

Fischer Iván számos új koncertformát valósított meg. A közönség utánpótlását,

nevelését hivatottak segíteni „Kakaó” és „Egy forint” hangversenyei, ismeretterjesztő előadásai. Hasonló céllal lép fel az együttes a Budapesti búcsú keretében a Hősök terén is. Szintén visszatérő esemény, az őszi hangverseny idény kezdetén a Mahler Ünnepe. Népszerű kezdeményezése az előzetes műsor nélküli Titok koncert is.

1984-1989 között a kenti opera zeneigazgatója, 1990-1995 között a Cincinnati Szimfonikus Zenekar vezető vendégkarmestere volt. 1995 óta a Philips exkluzív szerződötetett karmestere. 2000-2003 között a Lyoni Nemzeti Opera zenei igazgatója. 2007-től a washingtoni Nemzeti Szimfonikus Zenekar vezető karmestere is. Az utóbbi években zeneszerzéssel is foglalkozik, műveit Magyarországon kívül a világ számos országában bemutatták.

2013. június 28-án a brit Királyi Zeneakadémia (Royal Academy of Music) tiszteletbeli tagjává választotta. Ugyanebben az évben megnyitotta Fischer Iván Lakás-színháza (FILC) néven 25 főt befogadni képes színházát az Andrássy út 27. harmadik emeleti lakásában, ahol gyerekkorát töltötte.

A Vörös Tehen című operáját 2014-ben mutatták be, témája a tisztaeszlelő vérévad.

Bátyja Fischer Ádám karmester, húga Fischer Eszter pszichológus. Gyermekai első házasságából Anneke Boeke (zeneművész), Nora (énekesnő) és Paula, második házasságából Pivon Gabriella (fuvolista), Daniel és Benjamin.

(Forrás:wikipedia)

Fischer Iván érdemes művész, a Kossuth- és Prima Primissima díj kitüntetettje, január 21-én 19.00 órától lesz a Micve Klub vendége. Mesél gyermekkoráról, a karmesteri hivatás felelősségéről. Bepillantást enged a nemrég a világ legjobbjává választott Budapesti Fesztiválzenekar progresszív működésébe, és szóba kerül a művészek társadalmi felelősségvállalásának kérdése. Beszélgetőtársa: Kurucz Ákos jogász, rabbi. Mindenkit sok szeretettel várunk!

Fischer Iván

Surányi György

Surányi György (Budapest, 1954. január 3. -) magyar közgazdász, egyetemi tanár, az olasz Intesa Sanpaolo bankcsoport regionális vezetője, a CIB Bank, a VUB Bank (Szlovákia), a PBZ Bank (Horvátország) és a BIB Bank (Szerbia) elnöke. A rendszer-váltás után a Magyar Nemzeti Bank elnöke 1990 és 1991 közt, még államtitkárként, vagyis kormánytagként (tehát nem a kormánytól független elnök volt), majd később még egyszer, 1995 és 2001 között. A Bilderberg-csoport tagja. 1995-ben jegybankelnökként kulcsszerepet játszott a magyar gazdaság megbomlott egyensúlyának visszaállításában, majd a kiigazító intézkedések következtében felszökő infláció leszorításában, illetve a forint teljes konvertibilitásának megteremtésében. Hivatali ideje alatt folytatódott a magyar tőkepiacok liberalizációja. 1986 óta a közgazdaságtudományok kandidátusa, 1996-ban habilitált, 1998 óta egyetemi tanár.

A budapesti VIII. kerületi Németh László Általános Iskolába járt, majd a belvárosi Kossuth Zsuzsa Gimnáziumba. 1977-ben végzett a Marx Károly Közgazdaságtudo-

mányi Egyetemen (ma Budapesti Corvinus Egyetem). Ugyanitt 1979-ben közgazdasági doktori fokozatot szerzett. Kandidátusi fokozatát 1986-ban szerezte. 1996-ban a Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetemen habilitált közgazdaságtudományok tudományterületen.

1977 és 1986 között a Pénzügykutató Intézet kutatója, illetve tudományos osztályvezetője volt. Ezután 1987-ig a Világbank konzulense volt Washingtonban. 1988-ban és 1989-ben a kormány gazdaságpolitikai főtanácsosa volt, majd kinevezték az Országos Tervhivatal államtitkárává és ezt a posztot 1990-ig töltötte be. 1990-ben a Magyar Nemzeti Bank (MNB) elnöke volt, de 1991-ben, a jegybanktörvény módosításakor elvesztette ezt az állását (utóda Bod Péter Ákos volt).

1992-ben a CIB Bank vezérigazgatója lett, majd 1995-ben ismét az MNB elnökévé nevezték ki, Horn Gyula szocialista miniszterelnök jelölésére. Bokros Lajossal, a szintén újonnan kinevezett pénzügyminiszterrel együtt alapvető szerepe volt azoknak a gazdaság- és monetáris politikai

intézkedéseknek a kidolgozásában és végrehajtásában, amelyek révén Magyarország elkerülte az államcsődöt és néhány év alatt - jelentős megszorítások árán - helyreállította a gazdaság megbomlott egyensúlyát, és gyors növekedési pályára állította azt.

Újabb MNB-elnöki periódusa 2001-ben járt le, ezután az olasz Intesa Sanpaolo bankcsoport közép-kelet-európai vezetője lett, s azóta is ezt a pozíciót tölti be. Ennek keretében 4 régiós bank (CIB, VUB, PBZ, BIB) elnöke. Ezen kívül az olasz bankcsoport, az Intesa Sanpaolo több közép- és kelet-európai leánybankjának munkájában vett részt igazgatósági, illetve felügyelő bizottsági tagként. Egyetemi tanár, a Corvinus Egyetem és a Közép-európai Egyetem (CEU) professzora.

(Forrás:wikipedia)

Dr. Surányi György január 28-án 18.00 órától lesz a Micve Klub vendége, az est házigazdája Kozma Levente. Sok szeretettel várunk minden érdeklődőt!

BUDAI MICVE KLUB

decemberi-januári programja

- December 03.** (szombat) **18.00 órától BENEDEK MIKLÓS** lesz a *Micve Klub* vendége. Tőle aztán igazán lehet belső és külső eleganciát tanulni. Tanított is, csaknem húsz évig a *Színház- és Filmművészeti Főiskolán*, ameddig igényt tartottak rá. Gerinces úriember, aki nem rejt véka alá a véleményét. Fanyarul epés a humora. Komédiában, tragédiában, kabaréban egyaránt kiváló. Beszélgetőtársa: **BÓTA GÁBOR**.
- Január 21.** (szombat) **19.00 órától FISCHER IVÁN** érdemes művész, a *Kossuth- és Prima Primiissima* díj kitüntetettje mesél gyermekkoráról, a karmesteri hivatás felelősségéről. Bepillantást enged a nemrég a világ legjobbjává választott *Budapesti Fesztiválzenekar* progresszív működésébe, és szóba kerül a művészek társadalmi felelősség vállalásának kérdése. Beszélgetőtársa: **KURUCZ ÁKOS** jogász, rabbi.
- Január 28.** (szombat) **18.00 órától DR. SURÁNYI GYÖRGY** egyetemi tanár, bankelnök, az *MNB* volt elnöke lesz a *Micve Klub* vendége, az est házigazdája **KOZMA LEVENTE**. Vajon mi az oka a forint tartós mélyrepülésének? Jellemző ez egyéb térségi valutákra is, vagy ez most magyar specialitás? Vajon a tartósan alacsony bérek javítják-e az ország verseny képességét? Ezekről és még számos, nem csak közgazdasági kérdéssről kérdezzük a Magyar Nemzeti Bank volt elnökét.

Állandó program

Csütörtökönként

18.00 órától FRANKEL BARÁTI KÖR. Kártya, sakk, társasjáték, csevegés.

Péntekenként

SZOMBATKÖSZÖNTŐ FOGLALKOZÁS OVISOK ÉS KISISKOLÁSOK RÉSZÉRE.

A foglalkozást **ZSOZSÓ** vezeti. Időpont: nyáron 18.30, télen 18.00. Amiben részed lehet: gyertyagyújtás, barhesz evés. zsidó mesék, hórázás, héber dalok, kézműveskedés, dráma játékok, zsidó ünnepek, beszélgetés és persze új barátok. Várunk sok szeretettel a *Mezüze* klubban.

Részletek: www.frankel.hu

BUDAI MICVE KLUB

Frankel Leó úti Zsinagóga kóser rendezvények kiváló helyszíne

Esküvő, bar/bat micva, születésnap, céges rendezvények, villás reggelik teljeskörű szervezését és lebonyolítását vállaljuk.

Információért, referenciákért hívjon a következő telefonszámokon:

06 30 94-28-215 (Medgyesi Andrea); 06 30 4141-640 (Arató Judit)

A BZSH Budai Körzet és a Frankel Zsinagóga Alapítvány havonta megjelenő kiadványa
 Elnök: Tordai Péter • Rabbi: Dr. Verő Tamás • Klubvezető: Arató Judit
 Főszerkesztő: Sárosi Viktória (sarosimaci@gmail.com, 06-30-551-2002)
 A szerkesztőség címe: 1023 Budapest, Frankel Leó út 49.
 Iroda: Sárosi Éva • Irodai órák: hétköznap 7-13 óráig • Telefon: 326-1445
 Internet: www.frankel.hu • E-mail: info@frankel.hu
 Nyomdai előkészítés: Katisch • Nyomda: Gléda Kft.
 Támogató: Frankel Zsinagóga Alapítvány